

Oto Novotný – kriminolog a inspirátor

Jan Musil
Ústavní soud České republiky

Byl jsem hluboce zasažen smutnou zprávou o nedávném úmrtí profesora Oto Novotného. O jeho zásluhách a díle by bylo možno hovořit velmi dlouho a jistě tak učiní i jiní autoři v budoucích letech. Já chci na tomto místě zmínit pouze ty aspekty, kterými obohatil kriminologii a trestněprávní legislativu a jež bude záhodno sledovat i nadále. S většinou jeho myšlenek souhlasím i já.

Již v době, kdy jsem na přelomu padesátých a šedesátých let prožíval svá studentská léta na právnické fakultě, jsem mezi svými učiteli zaznamenal několik pozoruhodných osobností, které mě silně ovlivnily na celý život a na něž budu rád vzpomínat; mezi takové učitele patřil i tehdejší odborný asistent Novotný. My studenti jsme ho měli v oblibě – již proto, že jsme věděli, že se tehdy veřejně a nebojácně zastal studentů, stíhaných za účast na studentském majálesu u sochy Karla Hynka Máchy na Petříně. Oceňovali jsme, že jako učitel je náročný, ale objektivní, že obohacuje naše vědomosti a dobře nás připravuje na právnickou profesi.

Protože jsem v době svého studia působil jako pomocná vědecká síla na katedře trestního práva, zaznamenal jsem, že Ota požívá velkého respektu i mezi ostatními učiteli a těší se mimořádné přízni vedoucího katedry profesora Solnaře.

Když jsem se v roce 1967 sám stal učitelem na fakultě, setkával jsem se s Otou jako svým kolegou. Pozoroval jsem jeho odborný růst, bohatou publikační činnost i jeho politické angažmá v reformní době „Pražského jara“, jakož i jeho úspěšné působení v čele Výzkumného ústavu kriminologického při Generální prokuratuře v Praze (VÚK).

V následujících letech tzv. normalizace jsem byl svědkem toho, jak těžce na něj dolehla politická perzekuce i rodinná tragédie – nešťastné úmrtí syna Michala.

Po „sametové revoluci“ jsem měl možnost sledovat Otův návrat na katedru trestního práva a jeho namáhavou vědeckou a pedagogickou práci, které se intenzivně věnoval až do posledních chvil svého života.

Novotný výborně ovládal metody kriminologického výzkumu, s oblibou realizoval terénní empirická šetření. Je známo, že při tvorbě své stěžejní monografie *O trestu a vězeňství* (vyšla roku 1967) prostudoval mnoho set trestních a vězeňských spisů a prováděl osobní pohovory s vězni přímo ve věznicích. V oné době to u nás byla metoda přímo převratná!

Lze obdivovat Novotného multidisciplinární přesah, jeho schopnost komplexně postihnout související aspekty právně politické, ústavněprávní, kriminologické, penitenciární i trestněprávní.

Jako trefné je třeba hodnotit Novotného postřehy o malé vypovídací schopnosti úředních kriminálních statistik. Vždy a na různých fórech se zasazoval o jejich zdokonalení, bohužel reálná odezva na jeho usilování se dodnes nedostavila.

Jako vysokoškolský pedagog i jako badatel pociťoval Novotný potřebu zasazovat se též o prosazení nových teoretických poznatků do praxe. Protože byl přesvědčen o nehumánnosti a neefektivnosti trestu smrti, usiloval již v šedesátých letech o vytvoření expertního týmu, který by připravil argumentační podklady pro zrušení tohoto trestu; to se ovšem podařilo až po změně politického systému.

Z jeho podkladů a závěrů o trestu jako prostředku *ultima ratio* se posléze zrodila koncepce *subsidiarity trestní represe*, která se v české legislativě prosadila v novém trestním zákoníku z roku 2009.

Oproti skeptickým až nihilistickým názorům o malé účinnosti kriminální prevence Novotný zdůrazňoval její kladnou roli. Opakovaně ve svých publikacích upozorňoval na význam náležitého právního vědomí občanů. Dodával vždy, že k tomu je zapotřebí, aby právní předpisy (nejen trestní zákoník) byly srozumitelné a pokud možno stabilní. Zároveň připomínal požadavek účinnosti a rychlosti trestního postihu a poznatek, že větší důležitost pro prevenci má neodvratnost trestu než jeho tvrdost.

Novotný se přimlouval za pozvednutí odborné kvalifikace soudců, státních zástupců, policistů a advokátů - nejen v oblasti práva, ale i kriminologie, kriminalistiky, penologie a forenzních disciplín; podporoval také postgraduální vzdělávání personálu.

Pod jeho vedením vzniklo několik zdařilých učebnic trestního práva hmotného a kriminologie, které byly velmi oblíbeny i na mimopražských právnických fakultách a byly opakovaně vydávány.

Profesor Novotný byl dlouholetým členem vědecké rady pražského Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, podílel se na tvorbě plánů jeho výzkumné činnosti a na hodnocení jeho výstupů.

Jsem si jist, že jeho velké dílo si budou s úctou připomínat i budoucí generace právníků a kriminologů.